

55. ročník

2018/2019

ŠKOLNÍ KOLO

Kategorie A

ZADÁNÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI (40 BODŮ)

PRAKTICKÁ ČÁST**40 BODŮ****Autor****Mgr. Filip Smrčka***Masarykova univerzita, Brno***prof. RNDr. Přemysl Lubal, Ph.D.***Masarykova univerzita, Brno***Recenze****RNDr. Jakub Hraníček, Ph.D.***Univerzita Karlova, Praha***RNDr. Václav Soukup***Masarykovo gymnázium Plzeň*

Praktická část letošního ročníku kategorie A bude věnována analytické problematice dusíkatých sloučenin. Vyzkoušíte si nejen kvalitativní analýzu významných dusíkatých sloučenin, ale také využití acidobazických a oxidačně-redukčních titrací pro jejich kvantitativní stanovení. Setkáte se i s jednoduchou syntézou, a proto se zaměřte na praktickou stránku provádění experimentů jako je krystalizace a filtrace za sníženého tlaku. Věnujte samozřejmě pozornost i správné laboratorní praxi, jako je například zacházení s odměrným sklem.

V doporučené literatuře se zaměřte na pojmy „kvalitativní stanovení“, „acidobazické titrace“ a „manganometrie“, s důrazem na pochopení jednotlivých stanovení, správného provedení a vyhodnocení experimentu ve spojení s výpočty týkajícími se výsledků analýzy.

Doporučená literatura

- 1) BERKA, Antonín, Ladislav FELTL a Ivan NĚMEC. Příručka k praktiku z kvantitativní analytické chemie. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1985., str. 76, 79–81
- 2) HORÁKOVÁ, Marta, Peter LISCHKE a Alexander GRÜNWALD. Chemické a fyzikální metody analýzy vod. 2. vyd. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1989, str. 211–218
- 3) SOMMER, Lumír. Základy analytické chemie. I. Vyd. 1. Brno: VUTIUM, 1998. 199 s. ISBN 80-214-1300-X., str. 84–102
- 4) M. Bartoš, J. Šrámková, V. Staněk, F. Renger, J. Kalous: Analytická chemie I, Univerzita Pardubice 2004, dostupné na: <http://meloun.upce.cz/docs/analchem1/skripta.pdf>, str. 78–80, 182–183
- 5) M. Bartoš, I. Švancara, J. Šrámková: Laboratorní cvičení z analytické chemie I., Univerzita Pardubice 2004, dostupné na: http://www.chemici.borec.cz/txt/anal_lab.pdf, str. 7–40, 51, 58–60
- 6) PŘÍHODA, Jiří, Miloš ČERNÍK, Slávka JANKŮ a Jaromír LITERÁK. Laboratorní technika. Příručka pro začínajícího chemika. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 221 s. ISBN 978-80-210-5820-0., str 74–80

Úloha 1 Alkalimetrické stanovení amoniaku

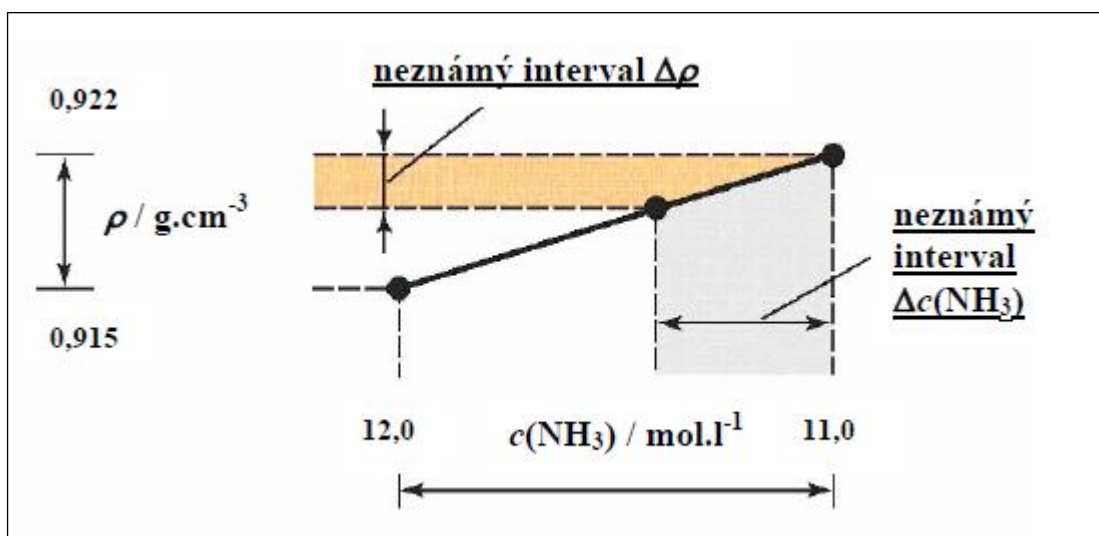
30 bodů

Amoniak jako slabá báze se titruje nepřímou metodou. Stanovovaný amoniak se pipetuje do odměřeného nadbytku HCl a přebytek kyseliny se pak stanoví zpětnou titrací odměrným roztokem NaOH na methylovaně. Hledané látkové množství, $n(\text{NH}_3)$, je tedy dáno rozdílem látkových množství ($n(\text{HCl}) - n(\text{NaOH})$).

Kvůli fyzikálně-chemickým vlastnostem amoniaku se vzorek neváží, ale pipetuje. Pro výpočet hustoty našeho vzorku amoniaku se využívá matematická operace zvaná *lineární interpolace*. Na základě podobností trojúhelníků platí, že

$$\frac{\Delta\rho}{\Delta c} = \frac{\rho_2 - \rho_1}{c_2 - c_1} \quad (1)$$

Pokud naše zjištěná koncentrace $c(\text{NH}_3)$ leží např. v intervalu 11,0–12,0 mol l⁻¹, můžeme si po dosažení experimentálně zjištěné koncentrace a dalších veličin z *Tabulky 1* do rovnice (1) zjistit přibližnou hustotu vzorku dle následujícího schématu 1:

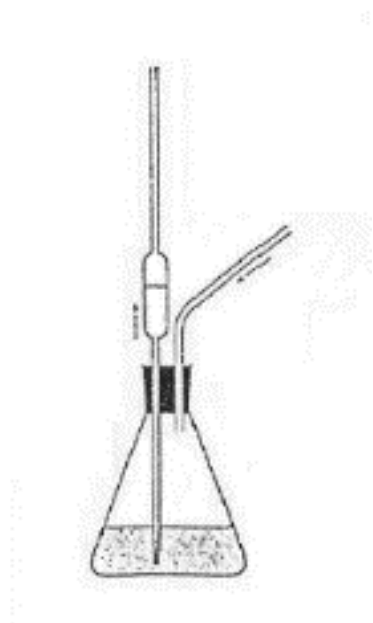

Schéma 1: Zjištění hustoty vzorku pomocí lineární interpolace

Tabulka 1: Tabelované hodnoty hustot roztoků amoniaku o různé koncentraci

$c(\text{NH}_3) / \text{mol l}^{-1}$	$\rho / \text{g cm}^{-3}$
8,0	0,941
9,0	0,935
10,0	0,928
11,0	0,922
12,0	0,915
13,0	0,909
14,0	0,903
15,0	0,896

Během přípravy vzorku je nutné zamezit těkání NH_3 na minimum, proto se pipetuje roztok NH_3 přetlakem pomocí balónku. Roztok k pipetování se nachází v nádobce uzavřené zátkou, kterou prochází pipeta a trubička na foukání. Foukáním v nádobce se vytvoří přetlak, který vytlačí pipetovaný roztok do pipety. Vystoupí-li roztok v pipetě až nad značku, pipeta se uzavře ukazováčkem, uvolní se zátka v hrdle nádoby a další postup je shodný s běžným pipetováním (viz Obrázek 1). Foukání provádějte z důvodu bezpečnosti zásadně bezpečnostním balónkem či nástavcem určeném k pipetování.

Obrázek 1: Aparatura pro přetlakové pipetování pomocí balónku

Úkol:

Určete hmotnostní zlomek vzorku roztoku amoniaku.

Pomůcky:

- odměrná baňka 100 ml (vzorek),
- byreta 25 ml,
- stojan s držákem na uchycení byrety,
- pipeta 10 ml,
- 3 titrační baňky 250 ml,
- Erlenmeyerova baňka 250 ml se zátkou mající dva otvory,
- skleněná trubička,
- pipetovací nástavec/pipetovací balonek,
- nálevka,
- stříčka,
- ochranné brýle.

Chemikálie:

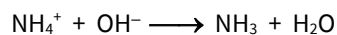
- 0,1 M roztok NaOH (správná koncentrace bude uvedena),
- 0,1 M roztok HCl (správná koncentrace bude uvedena),
- 0,1% roztok methylované, (methyloranže),
- destilovaná voda.

Pracovní postup:

- Do titračních baněk napipetujte 20,00 ml 0,1M HCl a do roztoku přidejte kapku 0,1% methylované.
- 10,00 ml vzorku amoniaku napipetujte do jednotlivých titračních baněk a roztok v baňkách zředte 20 ml destilované vody.
- Přebytek kyseliny titrujte 0,1M roztokem NaOH do žlutého zbarvení indikátoru.
- Stanovení proveďte minimálně třikrát a vypočtete hmotnostní zlomek amoniaku v analyzovaném vzorku.
- Také vypočtete hmotnostní zlomek původního vzorku amoniaku, který byl pro Vás z bezpečnostních důvodů stonásobně zředěn. Pro výpočet hustoty koncentrovaného roztoku amoniaku (viz Tabulka 1) použijte lineární interpolaci uvedenou v úvodu.

Úloha 2   Kvalitativní důkaz NH_4^+ s pH indikací**10 bodů**

Zahříváním roztoku vzorku obsahující ionty NH_4^+ po zalkalizování uniká plyný NH_3 , který lze dokázat indikačním papírkem. Děj lze vyjádřit následující rovnicí:

Úkol:

Před Vámi je 6 vzorků. Dokažte, ve kterých z nich je přítomná amonná sůl.

Pomůcky:

- 6 zkumavek obsahující vzorky,
- porcelánový kelímek,
- filtrační papír,
- nůžky,
- indikátorový pH papírek,
- stříčka s destilovanou vodou,
- ochranné brýle,
- plastová kapátka,
- kádinka 50 ml.

Chemikálie:

- 20% NaOH.

Pracovní postup

- Do porcelánového kelímku nadávkujte 3 kapky vzorku a 3 kapky roztoku NaOH.
- Kelímek přikryjte kouskem filtračního papíru a na něj umístěte ovlhčený pH papírek.
- Na základě analýzy rozhodněte, ve kterém ze vzorků je přítomna amonná sůl.

--

PRACOVNÍ LIST

Úloha 1 Alkalimetrické stanovení amoniaku

30 bodů

1) Spotřeby odměrného 0,1M NaOH:

V_1 / ml	V_2 / ml	V_3 / ml	Průměrná spotřeba / ml

2) Výpočet hmotnostního zlomku (w) vzorku amoniaku:

Výpočet:

Stanovený hmotnostní zlomek vzorku amoniaku: ..... %

Stanovený hmotnostní zlomek vzorku koncentrovaného amoniaku: ..... %

body:

3) Zdůvodněte, proč se amoniak stanovuje zpětnou titrací.

Zdůvodnění:

body:

--

- 4) Jaký objem kyseliny chlorovodíkové o hmotnostním zlomku 36% ($\rho = 1,1789 \text{ g cm}^{-3}$) je třeba vzít na přípravu 250 ml roztoku 0,1 M roztoku? $M(\text{HCl}) = 36,46 \text{ g mol}^{-1}$?

Výpočet:

Objem kyseliny chlorovodíkové: ..... ml

body:

Úloha 2 Kvalitativní důkaz NH_4^+ s pH indikací

10 bodů

- 1) Křížkem označte, ve kterém vzorku se nacházela amonná sůl.

1	2	3	4	5	6
body:					

- 2) Nakreslete strukturní vzorec tetrajodidortuřnatanu draselného. Jak se tato sloučenina triviálně nazývá a k čemu je možné ji použít?

Strukturní vzorec	Triviální název	Použití
body:		

PERIODICKÁ SOUSTAVA PRVKŮ

1 I. A	2 II. A	3 III. B	4 IV. B	5 V. B	6 VI. B	7 VII. B	8 VIII. B	9 VIII. B	10 VIII. B	11 I. B	12 II. B	13 III. A	14 IV. A	15 V. A	16 VI. A	17 VII. A	18 VIII. A
1 H 1 1,00794 Vodík																	2 He 2 4,0026 Helium
2 Li 3 6,941 Lithium	4 Be 4 9,0122 Beryllium											5 B 5 10,811 Bor	6 C 6 12,011 Uhlík	7 N 7 14,007 Dusík	8 O 8 15,999 Kyslík	9 F 9 18,998 Fluor	10 Ne 10 20,179 Neon
3 Na 11 22,990 Sodík	12 Mg 12 24,305 Hořčík											13 Al 13 26,982 Hliník	14 Si 14 28,085 Křemík	15 P 15 30,974 Fosfor	16 S 16 32,06 Síra	17 Cl 17 35,453 Chlor	18 Ar 18 39,948 Argon
4 K 19 39,098 Draslík	20 Ca 20 40,078 Vápník	21 Sc 21 44,956 Skandium	22 Ti 22 47,867 Titan	23 V 23 50,942 Vanad	24 Cr 24 51,996 Chrom	25 Mn 25 54,938 Mangan	26 Fe 26 55,845 Želeno	27 Co 27 58,933 Kobalt	28 Ni 28 58,693 Nikl	29 Cu 29 63,546 Měď	30 Zn 30 65,38 Zinek	31 Ga 31 69,723 Gallium	32 Ge 32 72,61 Germanium	33 As 33 74,922 Arzen	34 Se 34 78,971 Selen	35 Br 35 79,904 Brom	36 Kr 36 83,798 Krypton
5 Rb 37 85,468 Rubidium	38 Sr 38 87,62 Stroncium	39 Y 39 88,906 Yttrium	40 Zr 40 91,224 Zirkonium	41 Nb 41 92,906 Niob	42 Mo 42 95,95 Molybden	43 Tc 43 -98 Technecium	44 Ru 44 101,07 Ruthenium	45 Rh 45 102,91 Rhodium	46 Pd 46 106,42 Palladium	47 Ag 47 107,87 Stříbro	48 Cd 48 112,41 Kadmium	49 In 49 114,82 Indium	50 Sn 50 118,71 Cín	51 Sb 51 121,75 Antimon	52 Te 52 127,60 Tellur	53 I 53 126,90 Jod	54 Xe 54 131,29 Xenon
6 Cs 55 132,91 Cesium	56 Ba 56 137,33 Baryum		72 Hf 72 178,49 Hafnium	73 Ta 73 180,95 Tantal	74 W 74 183,84 Wolfram	75 Re 75 186,21 Rhenium	76 Os 76 190,23 Osmium	77 Ir 77 192,22 Iridium	78 Pt 78 195,08 Platina	79 Au 79 196,97 Zlato	80 Hg 80 200,59 Rtuť	81 Tl 81 204,38 Thallium	82 Pb 82 207,20 Olovo	83 Bi 83 208,98 Bismut	84 Po 84 -209 Polonium	85 At 85 -210 Astat	86 Rn 86 -222 Radon
7 Fr 87 -223 Francium	88 Ra 88 226,03 Radium		104 Rf 104 261,11 Rutherfordium	105 Db 105 262,11 Dubnium	106 Sg 106 263,12 Seaborgium	107 Bh 107 262,12 Bohrium	108 Hs 108 270 Hassium	109 Mt 109 268 Meitnerium	110 Ds 110 281 Darmstadtium	111 Rg 111 280 Roentgenium	112 Cn 112 277 Kopernicium	113 Nh 113 -287 Nihonium	114 Fl 114 289 Flerovium	115 Mc 115 -288 Moskovium	116 Lv 116 -289 Livermorium	117 Ts 117 -291 Tennessin	118 Og 118 293 Oganesson

Diagram illustrating the components of an element's box using Vanadium (V) as an example:

- 50,942: Relativní atomová hmotnost
- V: Značka
- 23: Protonové číslo
- 1,50: Elektronegativita
- Vanad: Název

6 LANTHANOIDY	57 La 1,0 Lanthan	58 Ce 1,0 Cer	59 Pr 1,0 Praseodym	60 Nd 1,0 Neodym	61 Pm 1,0 Promethium	62 Sm 1,0 Samarium	63 Eu 1,0 Europium	64 Gd 1,0 Gadolinium	65 Tb 1,0 Terbium	66 Dy 1,0 Dysprosium	67 Ho 1,0 Holmium	68 Er 1,0 Erbium	69 Tm 1,0 Thulium	70 Yb 1,0 Ytterbium	71 Lu 1,0 Lutecium
7 AKTINOIDY	89 Ac 1,0 Aktinium	90 Th 1,0 Thorium	91 Pa 1,0 Proaktinium	92 U 1,20 Uran	93 Np 1,20 Neptunium	94 Pu 1,20 Plutonium	95 Am 1,20 Americium	96 Cm 1,20 Curium	97 Bk 1,20 Berkelium	98 Cf 1,20 Kalifornium	99 Es 1,20 Einsteinium	100 Fm 1,20 Fermium	101 Md 1,20 Mendělevium	102 No 1,20 Nobelium	103 Lr 1,20 Lawrencium